

مسائل کاربردی ارث (مشمول بر یکصد مسأله طبقه‌بندی شده موضوعی)

مهندس فریبه علایی
مدرس دانشگاه

نشر دستور

مرکز پخش: مشهد، خیابان دانشگاه، بازارچه کتاب گلستان، شماره ۵۰

تلفن: ۵۱۱-۸۴۰۵۸۴۶

همراه: ۹۱۵۵۰۹۵۶۸۳

شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۰۶-۳۹-۲

سرشناسه:	علائی، فهیمه۔
عنوان و نام پدیدآور:	مسائل کاربردی ارث/فهیمه علائی.
مشخصات نشر: مشهد:	دستور، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری:	۱۴۴ ص.
فرمت:	مجموعه آثار حقوقی؛ ۱.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۵۳۰۶-۳۹-۲
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت: کتابخانه:	ص. ۱۴۰-۱۴۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع:	ارث (فقه)
موضوع:	ارث -- قوانین و مقررات -- ایران
رده بندی کنگره:	۱۳۹۱ ۵ م ۸ ع ۱۹۷ / BP
رده بندی دیویی:	۲۷/۲۷۸
شماره کتابشناسی ملی:	۳۰۷۴۳۶۱

نشر دستور

مسائل کاربردی ارث، مهندس فهیمه علایی

نوبت چاپ: اول

واژه‌نگاری: فاطمه عطایی، صفحه‌آرایی: واژه‌پرداز

طرح جلد: محمدعلی عنایتی زاده، تلفن ۰۹۱۵۱۱۵۳۵۰۷

امور فنی و چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد

قطع: رقعی (۱۴۴ صفحه)

لیتوگرافی: سوره، تلفن: ۰۹۱۵۳۱۶۲۰۲۷

تاریخ انتشار: تابستان ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰، قیمت ۶۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۰۶-۳۹-۲

مشهد، صندوق پستی ۹۱۸۹۵-۱۳۸۸ تلفن ۰۹۱۵۳۱۴۸۲۷۷، شماره ۸۴۵۴۴۳۷ - ۵۱۱

پیام‌نگار: shahri81@yahoo.com

فهرست مندرجات

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۷	پیشگفتار
۸	مقدمه
۱۰	مفهوم ارث
۱۰	اصطلاحات ارث
۱۲	سهم
۱۲	موجبات ارث و طبقات مختلف وارث
۱۳	نسب و درجات آن
۱۳	درجات نسب
۱۴	طبقات ارث
۱۵	قاعده الاقرب يمنع الابعد
۱۶	نوع وارث
۱۸	فروض و صاحبان آنها
۱۸	صاحبان فرضهای ششگانه
۲۰	موانع ارث
۲۳	در ملحقات موانع ارث
۲۴	اساس حجب حرمان
۲۵	موارد حجب حرمان
۲۶	حجب نقصان
۲۶	اقسام حجب نقصان

شرایط حجب نقصان مادر توسط اخوه	۲۷
تعصیب	۲۸
عول	۳۰
مفهوم کسر	۳۰
اصول مورد استفاده در عملیات کسر	۳۱
جدول صورت سهام	۳۵
صورت‌های مختلف اجتماع فرایض ارث	۳۷
خلاصه صورت‌های مجتمع	۵۲
خلاصه صورت‌های اجتماع صحیح	۵۳
خلاصه اجتماع صورت‌های مکور	۵۴
چگونگی تقسیم ارث (ماترک)	۵۶
چگونگی تقسیم ارث (طبقه اول)	۶۳
موارد کم آمدن سهام (زیاد آمدن فریضه)	۷۵
موارد نقص و کمبود (زیاد آمدن سهام، کم آمدن فریضه)	۸۲
مسائلی مربوط به طبقه دوم ارث	۹۵
طبقه سوم ارث (اعمام و احوال و فرزندان ایشان)	۱۰۵
مناسبات	۱۱۲
جداول مخصوص ارث	۱۳۰
صورت سهام طبقه اول ارث	۱۳۱
صورت سهام طبقه دوم ارث	۱۳۶
کتابنامه	۱۴۰

به نام ایزد مَنان

پیشگفتار

سپاس خدایی را که زیباییهای آفرینش را برای ما برگزید و روزیهای پاکیزه را بر ما روان ساخت و ما را به تسلط بر همه آفریدگان برتری داد و از این جهت همه مخلوقاتش ما را به قدرت او فرمانبردارند و به نیرویش از اطاعت ما ناچار و سپاس خدایی را که در احتیاج ما را از غیر خود فرو بست.

خداوند را سپاس می‌گوییم که توفیق داد تا بتوانم کتابی در زمینه فقه و حقوق به چاپ برسانم، کتاب حاضر با توجه به اهمیت مسأله ارث و کاربرد روزافزون آن در محاکم قضایی و به منظور پاسخ‌گویی به نیاز دانشجویان عزیز فقه و حقوق در مورد چگونگی حل ساده‌تر مسائل ارث، نوشته و سعی شده است که جامع‌ترین راه حلها به زبانی ساده بیان شود.

هرچند کتاب حاضر مانند هر اثر دیگری که دست بشر در آن دخیل است خالی از نقص و کاستی نیست لکن امیدوارم این مجمرعه بتواند گامی مثبت، در بر آوردن نیازهای علاقه‌مندان به مسائل ارث، به شمار آید.

در پایان بر خود لازم می‌دانم که از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر سید محمود میر نوربخش، سپاسگزاری کنم، که هرچه از ارث و مسائل آن آموخته‌ام در مکتب درس ایشان بوده است؛ همچنین از استادان گرامی جناب آقای دکتر منصور امیرزاده جیرکلی و نیز جناب آقای دکتر محسن جلالی، به خاطر حمایت‌های بی دریغ‌شان، سپاسگزارم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

ارث یکی از مهمترین مسائل فقهی و حقوقی است؛ تسلط بر مسائل ارث و دانستن آن، باعث حل بسیاری از مشکلات و معضلات تقسیم ارث می شود، در قرآن کریم و روایات ائمه، تأکیدات زیادی در تعلیم و تعلم آن رسیده است چنانکه در حدیث نبوی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمده است:

«تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلَّمُوا النَّاسَ فَإِنِّي إِمْرُؤٌ مَقْبُوضٌ» یعنی پیامورید فرایض و موارد ارث را و آن را به مردم یاد دهید که من از میان شما می روم.

خداوند در قرآن کریم به اهمیت مسأله ارث می پردازد و می فرماید:

۱- «يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ.....»^۱

و در جای دیگر می فرماید: «وَصِيَّةٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ»^۲ در این دو آیه شریفه اشاره به این شده است که مسأله ارث فرمان بزرگی است از جانب خداوند و کسی را روا نباشد در آن نافرمانی کند.

۲- لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا.^۳

این آیه بیانگر این است که خداوند برای مردان و زنان نصیب و سهمی از پدر

۲- نساء (۴)/ ۱۲.

۱- نساء (۴)/ ۱۱.

۳- نساء (۴)/ ۷.

و مادر یا خویشاوندان خود قرار داده و این سهم، دستوری است از جانب خداوند متعال.

۳- حای دیگر می‌فرماید: «تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَاراً خَالِداً فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ»^۱ در این آیات پس از بیان احکام ارث، خداوند در ادامه، عمل‌کنندگان به این احکام را وعده بهشت و نافرمانان را به عذاب دوزخ بیم می‌دهد.

۴- جایی دیگر در سوره انفال می‌فرماید: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ»^۲ این آیه برخی از خویشاوندان را در ارث اولی‌تر نسبت به برخی دیگر معرفی می‌کند. در قرآن کریم آیات دیگری نیز در این باب هست که در متن کتاب به آن اشاره شده است.

در این کتاب پس از بیان مقدماتی چند در باب ارث، مسائلی تحت عنوان **مسائل کاربردی ارث** آمده و سعی شده است تا حد امکان راه‌حلهای واضح‌تر و ساده‌تری برای حل این مسائل ارائه شود، به طوری که خوانندگان گرامی بتوانند با توجه به این مسائل، موارد مشابه آن را نیز به راحتی حل کنند.

مفهوم ارث:

ارث در لغت^۱ به معنی استحقاق است و از نظر فقها^۲ ارث آن چیزی است که معمولاً از متوفی بجا می ماند و میراث داران آن بازماندگان متوفی هستند که برحسب تعیین شارع هر کدام سهمی می برند. بنابراین ارث به حصه هایی گفته می شود که به هر یک از ورثه تعلق می گیرد. در این صورت بین ارث و ترکه رابطه ای عموم و خصوص مطلق دیده می شود^۳.

در اصطلاح حقوقی^۴ ارث عبارت از انتقال قهری دارایی متوفی به ورثه او می باشد. منظور از دارایی، اموال و حقوق مالی متوفی است که در حین فوت دارا بوده است و دیون به ورثه منتقل نمی شود و بر ترکه تعلق می گیرد و در حقیقت ترکه وثیقه دیون آنان است بدون آنکه ورثه شخصاً مدیون آن طلبکاران باشند.

قانون مدنی ارث را تعریف نکرده است فقط در ماده ۸۶۷ بیان می دارد:

«ارث به موت حقیقی یا موت فرضی مورث تحقق پیدا می کند».

اصطلاحات ارث

۱- ترکه:

ریشه این واژه در قرآن کریم است مانند «ولکم نصف ماترک ازواجکم» به

۱- ابن منظور، لسان العرب، ۲ / ۱۹۹.

۲- حلی، مقداد بن عبدالله سیوری، کنز العرفان فی فقه القرآن، ۲ / ۸۲۹.

۳- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، وصیت، ارث، ص ۲۵۳.

۴- امامی، حسن، حقوق مدنی، ۳ / ۱۶۹.